

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดให้การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมมีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เปิดโอกาสให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง (สมเดช สีแสง, 2549, หน้า 12)

ด้านแนวการจัดการศึกษานั้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 มาตรา 25 ได้กำหนดไว้ว่า รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ สวนสาธารณะหอศิลป์อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สวนสัตว์ สวนพฤกษศาสตร์ ศูนย์การศึกษาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ และกล่าวถึงการจัดการกระบวนการเรียนรู้ ตามมาตรา 24 ว่า สถานศึกษาต้องดำเนินการจัดเนื้อหาและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะการคิด กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนจากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็นทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545, หน้า 14-15)

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดีมีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นคนไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์สำคัญ ได้แก่ มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้ามีความรู้อันเป็นสากลรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสามารถปรับวิธีการคิดวิธีการทำงาน ได้เหมาะสมกับสถานการณ์ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545, หน้า 4)

ในยุคโลกาภิวัตน์ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีเป็นไปอย่างรวดเร็วมีผลกระทบในทางบวกและทางลบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของบุคคลอย่างรุนแรงบุคคลจึงจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความคิด และมีทักษะชีวิต ให้สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่เกิดจนตาย โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ มีการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547, หน้า 111)

เพื่อให้คนไทยได้มีโอกาสเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตก้าวทันความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีสมัยใหม่จึงได้เกิดแนวคิดเกี่ยวกับการจัดห้องสมุดมีชีวิตขึ้น ซึ่งเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายในประเทศไทยจากการปาฐกถาพิเศษต่อที่ประชุมสัมมนาทางวิชาการ เรื่องมิติใหม่ของการปฏิรูปอุดมศึกษา : หัวใจแห่งการพัฒนาชาติ ณ จังหวัดพิษณุโลก ระหว่างวันที่ 9-10 สิงหาคม 2544 โดย ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร ได้กล่าวถึงห้องสมุดว่า “ผมเป็นห่วงระบบห้องสมุดไทยช่วยคิดให้ผมหน่อย ผมพร้อมจะลงทุนห้องสมุด แต่อยากให้เป็นห้องสมุดมีชีวิตไม่ใช่ลงทุนแล้วก็ตายซื้อหนังสือล็อตแรกแล้วก็หยุดแล้วไม่มีอะไรเกิดขึ้นจะทำอย่างไรให้มีห้องสมุดอย่างเมืองนอกที่ประเทศไทย และห้องสมุดนั้นตั้งอยู่ในสถานที่เด็กวัยรุ่นชอบ โดยตั้งแข่งกับสถานบันเทิงได้ไหม ถือว่าเป็นสถานบันเทิงอีกแบบ” ดังนั้นห้องสมุดในประเทศไทยหลายแห่งจึงได้ตื่นตัวและพัฒนาห้องสมุดของตนให้เป็นห้องสมุดมีชีวิต (เนาวลักษณ์ แสงสนิท, 2549, ตุลาคม 7)

ฯพณฯ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้มอบนโยบายการบริหารห้องสมุดให้เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายในการพัฒนาการศึกษา คือ การพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต (living library) ซึ่งคาดหวังว่าจะทำให้คนไทยมีนิสัยรักการอ่านที่ยั่งยืนได้ และเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เพื่อให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ สังคมฐานความรู้ที่พัฒนาไปได้อย่างมั่นคง ยั่งยืนในโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เช่น ปัจจุบันคนไทยจำเป็นต้องเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ที่เข้าถึงข้อมูลความรู้เข้าใจสถานการณ์ภาพรวมของสังคมชุมชนและตนเองอย่างเป็นระบบและสามารถคิดวิเคราะห์เพื่อแก้ปัญหา พัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคมได้ ดังนั้นการส่งเสริมให้คนไทยเด็กไทยรักการเรียนรู้ จึงเป็นเป้าหมายสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาและเพื่อให้คนไทยโดยเฉพาะประชาชนและเยาวชนไทยในท้องถิ่นที่ห่างไกล ด้อยโอกาส ได้เข้าถึงข่าวสารข้อมูลสารสนเทศที่จำเป็นพร้อมสามารถวิเคราะห์กัลจักรองกระแสข้อมูลข่าวสารที่หลั่งไหลสู่สังคมไทย และพิจารณาเลือกรับสิ่งที่เหมาะสมมาใช้ประโยชน์ได้ จึงจำเป็นต้องมีแหล่งการเรียนรู้เครือข่าย การเรียนรู้ที่กระจายไปในทุกส่วนของสังคมไทยมีการพัฒนาทักษะการใช้สื่อเทคโนโลยี คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตและแหล่งความรู้ฐานข้อมูลออนไลน์สากล (online database) และฐานข้อมูลชุมชน (community databases) รวมทั้งต้องมีการจัดกระบวนการที่ส่งเสริมการเรียนรู้ การคิดวิเคราะห์ของประชาชน เยาวชน ควบคู่กันไปด้วย เพื่อให้รู้เท่าทัน ไม่ตกเป็นเหยื่อของข่าวสารข้อมูล (ยุพิน เตชะมณี, 2544, หน้า 9)

กระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศเจตนารมณ์ให้ “ปี 2549 เป็นปีแห่งการปฏิรูป การเรียนการสอน” เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีความสามารถ มีทักษะในการคิดวิเคราะห์ ทักษะ การใช้ภาษา ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ มีคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้การดำเนินการ ตามเจตนารมณ์ของกระทรวงศึกษาธิการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงได้ดำเนินงานโครงการขับเคลื่อนการปฏิรูปการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนในระดับสถานศึกษา ทุกแห่งในทุกเขตพื้นที่การศึกษาเจตนารมณ์ของกระทรวงศึกษาธิการที่ได้ประกาศไว้ ประกอบด้วยการบริหารหลักสูตร และการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ การจัดการ เรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การประเมินผลตามสภาพจริง การจัดกิจกรรม ส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และการจัดห้องสมุดโรงเรียนให้ มีชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2549, คำนำ)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี ได้ให้ความสำคัญกับการปฏิรูปการศึกษาในปี การศึกษา 2549 ตามเจตนารมณ์ของกระทรวงศึกษาธิการอย่างจริงจัง มีการส่งเสริมการ ดำเนินงานเพื่อให้ตอบสนองตามประกาศเจตนารมณ์การปฏิรูปการเรียนการสอนทั้ง 8 ข้ออย่าง ต่อเนื่อง โดยเฉพาะเรื่องการจัดห้องสมุดโรงเรียนให้มีชีวิต เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียน อย่างสูงสุดเริ่มตั้งแต่การประชุมอบรมให้ความรู้แก่ครูและผู้บริหารของโรงเรียนต่าง ๆ ในสังกัด อย่างทั่วถึงต่อเนื่อง มีการจัดตั้งคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สิงห์บุรี ครอบคลุม 7 ด้าน ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษาจากโรงเรียนต่าง ๆ และคณะครู เพื่อ ร่วมดำเนินการพัฒนางานดังกล่าวให้ประสบผลสำเร็จโดยเร็ว นอกจากนี้สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาสิงห์บุรียังได้รับอนุมัติงบประมาณตามยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดสิงห์บุรี ประจำปี 2549 จำนวน 23 ล้านบาท เพื่อดำเนินโครงการอุทยานการเรียนรู้สิงห์บุรี (singburi knowledge park : SK park) โดยจัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ 7 ศูนย์ ได้แก่ ศูนย์ห้องสมุดมีชีวิต, ศูนย์การเรียนรู้ ประวัติศาสตร์, ศูนย์การเรียนรู้วิทยาศาสตร์, ศูนย์สาระและบันเทิง, ศูนย์สาธิต, ศูนย์แสดง สินค้า และศูนย์เรียนรู้นอกอาคาร ซึ่งได้ให้ความสำคัญกับห้องสมุดมีชีวิตเป็นอันดับแรกของ อุทยานการเรียนรู้ที่จัดขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บริการแก่ครู นักเรียน และเป็นตัวอย่างการ จัดห้องสมุดมีชีวิตแก่โรงเรียนต่าง ๆ ให้สามารถนำไปใช้เป็นแนวปฏิบัติของสถานศึกษาต่อไป ห้องสมุดมีชีวิตที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรีจัดขึ้นในอุทยานการเรียนรู้ ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ 1) ห้องสมุดหนังสือ ที่มีหนังสือสมัยใหม่น่าสนใจหลากหลายสาระเหมาะสมกับทุก กลุ่มอายุ ทุกอาชีพ 2) ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ (e-library) ประกอบด้วยสื่อเรียนรู้ด้วยตนเองใน รูปโปรแกรมสำเร็จรูป 3) มุมพัฒนาเด็กพิการและเด็กอัจฉริยภาพ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สิงห์บุรี, 2549 ก, หน้า 24)

สถานศึกษาเป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่สำคัญที่สุดในการนำนโยบายทางการศึกษาของทุกระดับไปบริหารจัดการในสถานศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างเต็มตามศักยภาพ เพื่อให้เป็นคนดี มีปัญญา และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งการใช้เทคโนโลยีในการจัดการศึกษานั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการจัดการเรียนการสอนโดยนำเทคโนโลยีมาช่วยในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นได้แก่ วิทยุเพื่อการศึกษา(educational television : ETV, เครื่องขายคอมพิวเตอร์ (internet), ห้องสมุด (library) (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547, หน้า 147-148)

ห้องสมุดโรงเรียนในปัจจุบัน มีความสำคัญต่อผู้เรียนอย่างยิ่ง เพราะเป็นแหล่งรวบรวมวิทยุการหลักของโรงเรียนจะช่วยส่งเสริมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองตามศักยภาพของแต่ละบุคคลช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ รวมทั้งมีส่วนในการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านและการรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ซึ่งจำเป็นต้องมีการพัฒนาให้ก้าวหน้าโดยการผสมผสานกับความมีชีวิตชีวา สดชื่น แจ่มใส มิใช่เป็นเพียงห้องสมุดที่เก็บรวบรวมหนังสือไว้ให้บริการการอ่านแต่เพียงอย่างเดียวแต่จะต้องทำหนังสือให้มีชีวิต มีการจัดกิจกรรมที่มีความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา มีการจัดอาคารสถานที่ให้น่าเข้าใช้ มีบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้ และมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารจัดการให้เหมาะสมกับสภาพห้องสมุดของแต่ละสถานศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2549, หน้า 1)

การใช้ห้องสมุดเพื่อการเรียนการสอนเป็นวิธีการสำคัญอย่างหนึ่งในการปฏิรูปการเรียนการสอนให้ประสบผลสำเร็จ เมื่อโรงเรียนได้จัดห้องสมุดมีชีวิตแล้วต้องมีการใช้ห้องสมุดนั้นเพื่อให้เกิดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการและมุ่งให้ผู้เรียนมีทักษะในการเรียนรู้วิธีการแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองรวมทั้งมีนิสัยรักการอ่านการจัดกระบวนการเรียนรู้หรือการสอนวิธีเรียน มิใช่เน้นการสอนให้จำบทเรียนความสามารถของนักเรียนในการเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดจนสังคมให้เจริญก้าวหน้าทันกับอารยประเทศประกอบกับการเรียนการสอนในปัจจุบันมุ่งเน้นนักเรียนเป็นสำคัญให้นักเรียนรู้จักศึกษาหาความรู้และคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง รวมทั้งสามารถนำความรู้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตอันเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญที่ส่งเสริมการเรียนการสอน และส่งเสริมการเรียนรู้ คือ การจัดห้องสมุดของโรงเรียนให้มีชีวิตซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมการอ่านให้ประสบผลสำเร็จมากที่สุด (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี, 2549 ข, หน้า 12)

งานวิจัยของศาสตราจารย์โยเซชิชะระ กุโนโอะ จากศูนย์เอเชียใต้ศึกษามหาวิทยาลัยเกียวโต เรื่อง "ชาติและการเติบโตทางเศรษฐกิจ : เกาหลีและคนไทย" ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยโดย รศ.ดร.สุกัญญา นิธิกร และรศ.อนงค์ โรจน์วณิชชัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผลวิจัยพบว่า เติบโตทางเศรษฐกิจของไทยดีกว่าของเกาหลีได้มาก แต่ภายหลังเศรษฐกิจของเกาหลีได้กลับดีกว่าของไทย ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากการศึกษาและการอ่านหนังสือคนเกาหลี ที่มีวัฒนธรรมการอ่านหนังสือ

เข้มแข็งกว่าของคนไทยมาก จากการเก็บข้อมูลเมื่อต้นทศวรรษ 1990 พบว่าประเทศไทยพิมพ์หนังสือ 7,600 เรื่องต่อปี และในห้วงเวลาเดียวกันเกาหลีใต้พิมพ์หนังสือ 30,000 เรื่องต่อปี แต่ที่แตกต่างกันอย่างมากก็คือ จำนวนพิมพ์ของหนังสือแต่ละเรื่องนั้น เกาหลีใต้พิมพ์หนังสือ 150 ล้านเล่มต่อปี เฉลี่ยแล้วประมาณ 5,000 เล่มต่อเรื่อง โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และความรักชาติ มียอดพิมพ์สูงเป็นล้านเล่มก็มี ส่วนของไทยนั้นมีการจัดพิมพ์จำนวนน้อยกว่ามาก ซึ่งนับว่าคนเกาหลีมีความนิยมอ่านหนังสือมากกว่าคนไทย และยังแสดงให้เห็นว่าคนไทยไม่ชอบอ่านหนังสือเท่าที่ควร (นิติภูมิ นวรัตน์, 2550, ธันวาคม 1)

จากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งสำรวจพฤติกรรมการอ่านหนังสือของคนไทยไว้เมื่อปี พ.ศ.2544 พบว่า ประชากรไทยโดยเฉลี่ยอ่านหนังสือเพียง 2.99 นาทีต่อปี กลุ่มที่อ่านหนังสือมากที่สุดอยู่ในช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไปโดยเฉลี่ยอ่านหนังสือเพียง 4.43 นาทีต่อปี กลุ่มที่น่าเป็นห่วงที่สุด คือกลุ่มอายุระหว่าง 10-14 ปี โดยเฉลี่ยอ่านหนังสือเพียง 1.28 นาทีต่อปี คนไทยอ่านหนังสือปีละแค่ 8 บรรทัด ในขณะที่คนอเมริกันอ่านหนังสือโดยเฉลี่ยสัปดาห์หนึ่งไม่ต่ำกว่า 2 เล่ม หากพิจารณาเฉพาะคนไทยที่อ่านหนังสือพบว่า คนไทยอ่านหนังสือเฉลี่ย 67.49 นาทีต่อวัน หรือประมาณวันละ 1 ชั่วโมง สำหรับพฤติกรรมการเข้าห้องสมุดของคนไทย อายุตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไปใช้เวลาในห้องสมุดประมาณ 0.02 นาทีต่อวัน โดยคนไทยอายุมากกว่า 10 ปี เข้าห้องสมุดเพียงร้อยละ 0.034 ของทั้งหมดเท่านั้น หากดูเฉพาะสถิติคนไทยที่เข้าห้องสมุดพบว่า ส่วนใหญ่ใช้เวลาในห้องสมุดเฉลี่ย 59.06 นาทีต่อวัน หรือวันละ 1 ชั่วโมง แต่ช่วงวัยเด็กระหว่าง 10-14 ปี คนไทยยังใช้เวลาในห้องสมุดเพียงวันละ 20 นาทีเท่านั้น นอกจากนี้สำนักงานสถิติแห่งชาติยังได้สำรวจพฤติกรรมการอ่านหนังสือของประชากรไทย โดยวิธีสัมภาษณ์สรุปได้ว่า ผู้มีอายุ 6 ขวบขึ้นไปจำนวน 57.8 ล้านคน เป็นผู้ชอบอ่านหนังสือ 34.4 ล้านคน หรือร้อยละ 61.2 เป็นผู้ไม่ชอบอ่านหนังสือ 22.4 ล้านคน หรือร้อยละ 38.8 ผู้ชายมีอัตราการชอบอ่านสูงกว่าผู้หญิง ประชากรในกรุงเทพฯมีอัตราการชอบอ่านสูงสุดร้อยละ 81.6 รองลงมาคือ ภาคกลางร้อยละ 63.5 ภาคใต้ร้อยละ 61.1ภาคเหนือร้อยละ 52.9 และภาคตะวันออกเฉียงเหนือร้อยละ 52.8 ในจำนวนดังกล่าว ชอบอ่านหนังสือพิมพ์สูงสุด รองลงมาคือนวนิยาย การ์ตูน หนังสืออ่านเล่น และตำราเรียน พฤติกรรมของผู้ไม่ชอบอ่านหนังสือมีเหตุผลต่าง ๆ กันคือร้อยละ 57.4 เพราะชอบฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์มากกว่าอ่านร้อยละ 48.1 ไม่มีเวลาอ่าน แลร้อยละ 45.5 ไม่ชอบอ่านหรือไม่สนใจการอ่าน ซึ่งสอดคล้องกับผลสำรวจของสถาบันสวัสดิการและพัฒนาการเด็ก มูลนิธิเด็ก ที่ได้สำรวจสถานการณ์การอ่านของเด็กไทย จำนวน 2,626 คน จาก 165 โรงเรียน ในปีการศึกษา 2544 พบว่ามีเด็กไม่อ่านหนังสือทุกวันร้อยละ 69.36 มีโรงเรียนที่ไม่สามารถจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านอย่างต่อเนื่องได้ร้อยละ 42.07 และมีครูที่รับผิดชอบห้องสมุดที่ไม่ได้จบสาขาวิชาบรรณารักษ์โดยตรงร้อยละ 91.03 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงปัญหาการอ่านของเด็กไทยที่ควรเร่งแก้ไข โดยเร็ว (ทักษิณ ชินวัตร, 2546 บทนำ)

นอกจากนี้ข้อมูลจากรายงานผลการดำเนินโครงการจัดห้องสมุดโรงเรียนมีชีวิต ของโรงเรียนต่างๆ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี ในปีการศึกษา 2549 พบว่ามีปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ มีงบประมาณในการดำเนินงานน้อย ผู้บริหารไม่ร่วมคิดพาทำ และไม่จัดทำเป็นนโยบายของโรงเรียน บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถด้านบรรณารักษะมีน้อย ครูผู้รับผิดชอบมีภาระงานมาก และขาดขวัญกำลังใจในการทำงาน บุคลากรในโรงเรียนให้ความสำคัญร่วมมือน้อย ครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้ไม่เห็นความสำคัญว่าห้องสมุดเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ (ทัทยา เข้มเพชร, 2549 ก, บทนำ)

จากผลการศึกษาเกี่ยวกับความสำคัญของห้องสมุดมีชีวิต รวมทั้งผลการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาคนไทยไม่ชอบอ่านหนังสือ ของศาสตราจารย์โยะชิฮาระ คุโนโอะ จากศูนย์เอเชียใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยเกียวโต ผลสำรวจพฤติกรรมการอ่านหนังสือที่น้อยมากของคนไทยเมื่อปี พ.ศ. 2544 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ, ผลสำรวจสถานการณ์การอ่านของเด็กไทยจากสถาบันสวัสดิการและพัฒนาการเด็ก มูลนิธิเด็ก ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในการจัดห้องสมุดมีชีวิตของโรงเรียนต่างๆ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรีในปีการศึกษา 2549 ดังที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดนี้ นับว่าเป็นเรื่องสำคัญยิ่งที่มีผลกระทบโดยตรงต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของคนไทย ซึ่งจะเป็พื้นฐานของการพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นทัดเทียมนานาประเทศต่อไป จะเห็นได้ว่าการจัดห้องสมุดมีชีวิตในโรงเรียนมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการส่งเสริมผู้เรียนให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน รักการค้นคว้า มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก และมีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยี รู้จักปรับวิธีการคิดวิธีการทำงานได้อย่างเหมาะสม และเป็นประโยชน์ในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป ซึ่งตรงตามจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียนให้มีชีวิตของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงตามสภาพความเป็นจริง ถูกต้อง ชัดเจน และสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนให้มีชีวิตจนประสบความสำเร็จต่อไป ซึ่งจะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงานและการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนให้มีประสิทธิผลยิ่งขึ้น

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียนให้มีชีวิต ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบสภาพและปัญหาในการดำเนินงานห้องสมุด โรงเรียนให้มีชีวิต ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี จำแนกตามสถานภาพการปฏิบัติงาน

วุฒิการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน ของผู้บริหารโรงเรียน บรรณารักษ์ และครูผู้สอน

3. เพื่อเปรียบเทียบสภาพและปัญหาในการดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียนให้มีชีวิต ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี จำแนกตามสถานภาพการปฏิบัติงาน สถานภาพทางการศึกษา และประสบการณ์ในการใช้ห้องสมุด ของนักเรียน

ความสำคัญของการวิจัย

ผลของการศึกษาวิจัยจะทำให้ได้ข้อมูลอันเป็นสภาพและปัญหาในการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนให้มีชีวิต ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนให้มีชีวิต ของหน่วยงานในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรีต่อไป นอกจากนี้ยังเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานอื่นๆที่สนใจ สามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนให้มีชีวิตของหน่วยงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นได้

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้จากสารสนเทศของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี ปีการศึกษา 2551 เกี่ยวกับจำนวนโรงเรียนและจำนวนบุคลากรของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน บรรณารักษ์ ครูผู้สอน และนักเรียน ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี ปีการศึกษา 2551 จำนวน 138 แห่ง จำแนกได้ดังนี้

1.1.1 ผู้บริหารโรงเรียน บรรณารักษ์ และครูผู้สอน จำแนกเป็นผู้บริหาร 182 คน ซึ่งประกอบด้วยผู้อำนวยการ 138 คน รองผู้อำนวยการ 44 คน, บรรณารักษ์ 138 คน และครูผู้สอน 1,781 คน รวมประชากรทั้งสิ้น 2,101 คน

1.1.2 นักเรียนจากโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรีในปีการศึกษา 2551 จำนวนทั้งสิ้น 26,423 คน

(สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี, 2551, หน้า 1 - 11)

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากประชากรมีจำนวนที่แน่นอนผู้วิจัยจึงใช้สูตรของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 หรือมีความคลาดเคลื่อน 0.05 ในการคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากประชากรทั้งหมด (สุวรีย์ ศิริโกคาภิรมย์, 2546, หน้า 129) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างดังนี้

1.2.1 ผู้บริหารโรงเรียน บรรณารักษ์ และครูผู้สอน ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 336 คน และผู้วิจัยดำเนินการสุ่มอย่างง่ายต่อไปโดยการจับสลากโรงเรียนจำนวน 112

แห่ง จำแนกเป็นผู้บริหารจำนวน 112 คน บรรณารักษ์จำนวน 112 คน และครูผู้สอนจำนวน 112 คนเป็นผู้ให้ข้อมูล

1.2.2 นักเรียน ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 394 คน แต่เพื่อให้สอดคล้องกับจำนวนโรงเรียน 112 แห่งตามที่กำหนดไว้แล้วข้างต้น ผู้วิจัยจึงใช้เป็นฐานในการสุ่มอย่างง่าย โดยกำหนดนักเรียนผู้ให้ข้อมูลโรงเรียนละ 4 คน จำนวนทั้งสิ้น 448 คน โดยในแต่ละโรงเรียนกำหนดให้สุ่มจากประธานนักเรียนจำนวน 1 คน นักเรียนที่ปฏิบัติหน้าที่ในห้องสมุดจำนวน 1 คน และนักเรียนทั่วไปจำนวน 2 คน

2. ตัวแปรที่ศึกษา

2.1 ตัวแปรอิสระ ด้านผู้บริหาร บรรณารักษ์ และครูผู้สอน ได้แก่

2.1.1 สถานภาพการปฏิบัติงาน

- 1) ผู้บริหารโรงเรียน
- 2) บรรณารักษ์
- 3) ครูผู้สอน

2.1.2 วุฒิการศึกษา

- 1) ต่ำกว่าปริญญาตรี
- 2) ปริญญาตรี
- 3) สูงกว่าปริญญาตรี

2.1.3 ประสบการณ์ในการทำงาน

- 1) ต่ำกว่า 5 ปี
- 2) 5 – 10 ปี
- 3) 11 – 15 ปี
- 4) มากกว่า 15 ปี

2.2 ตัวแปรอิสระด้านนักเรียน

2.2.1 สถานภาพการปฏิบัติงาน

- 1) ประธานนักเรียน
- 2) นักเรียนที่ปฏิบัติหน้าที่ในห้องสมุด
- 3) นักเรียนทั่วไป

2.2.2 สถานภาพทางการศึกษา

- 1) ชั้นที่ 1
- 2) ชั้นที่ 2
- 3) ชั้นที่ 3
- 4) ชั้นที่ 4

2.2.3 ประสบการณ์ในการใช้ห้องสมุด

- 1) 1 – 3 ปี
- 2) 4 – 6 ปี
- 3) 7 – 9 ปี
- 4) มากกว่า 9 ปี

2.3 ตัวแปรตาม การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในการศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียนให้มีชีวิตของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรีเกี่ยวกับการดำเนินงานห้องสมุดให้มีชีวิต 6 ด้านคือ องค์ความรู้ สภาพแวดล้อมระบบเทคโนโลยี บรรณารักษ์ การดำเนินงาน และงบประมาณ

นิยามศัพท์เฉพาะ

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ให้นิยามศัพท์เฉพาะ ดังนี้

1. **สภาพ** หมายถึง สภาพที่เป็นเองตามธรรมชาติ หรือตามธรรมชาติของตนเอง สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยหมายถึง สภาพการปฏิบัติจริง
2. **ปัญหา** หมายถึง อุปสรรคหรือข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นในการทำงานหรือดำเนินการในเรื่องต่างๆ
3. **โรงเรียน** หมายถึง โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี ในปีการศึกษา 2551
4. **ห้องสมุด** หมายถึง ห้องที่จัดตั้งขึ้นในโรงเรียนให้เป็นแหล่งรวบรวมสรรพวิทยาทุกสาขาวิชา เก็บรวบรวมหนังสือ สื่อการศึกษาต่างๆ และเป็นแหล่งที่รวบรวมทรัพยากรสารสนเทศในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของนักเรียนและการสอนของครูในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ได้อย่างกว้างขวางส่งเสริมการเรียนการสอนตามหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ตามหลักสูตรตามความสนใจของแต่ละบุคคลและปลูกฝังนิสัยรักการอ่านของนักเรียน โดยให้บริการศึกษาค้นคว้าความรู้ และเป็นแหล่งเรียนรู้ของผู้เรียน
5. **ห้องสมุดมีชีวิต** หมายถึง ห้องสมุดที่มีการบริหารจัดการสารสนเทศให้ทันสมัยครบถ้วน สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บริการ เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และสร้างนิสัยรักการอ่านอย่างยั่งยืนสำหรับบุคคลทุกเพศทุกวัยด้วยบรรยากาศที่มีชีวิตชีวาที่มีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการเรียนรู้สามารถเข้าถึงสารสนเทศได้อย่างรวดเร็วมีบริการและกิจกรรมที่ส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต
6. **การดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียนให้มีชีวิต** หมายถึง การที่ผู้ให้บริการและผู้ใช้บริการทำให้ห้องสมุดมีชีวิต มีการพัฒนาให้ก้าวหน้าโดยการผสมผสานกับความมีชีวิตชีวา

สดชื่นแจ่มใส มิใช่เป็นเพียงห้องสมุดที่เก็บหนังสือไว้ให้บริการการอ่านแต่เพียงอย่างเดียว แต่ทำหนังสือให้มีชีวิต มีการจัดกิจกรรมที่มีความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา มีการจัดอาคารสถานที่ให้น่าเข้าใช้ มีบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้ และมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารจัดการให้เหมาะสมกับสภาพห้องสมุดของแต่ละสถานศึกษา

7. องค์ความรู้ หมายถึง ความรู้ความเข้าใจที่เกิดจากการเรียนรู้ในสิ่งต่างๆ ทั้งสิ่งที่ง่ายและสิ่งที่ยุ่งยากซับซ้อน และมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน

8. สภาพแวดล้อม หมายถึง บรรยากาศภายใน และภายนอกที่มีการประดับตกแต่งให้ดูสดชื่น สะดวกสบายดึงดูดความสนใจให้เข้าใช้บริการ ได้แก่ พื้นที่ที่นั่งอ่าน บรรยากาศสบายมีมุมบริการ มุมกิจกรรม มุมอ่านยืมความสะดวกมีการจัดหนังสือไปตั้งไว้ตามจุดต่างๆ หรือจัดชั้นหนังสือไว้บริเวณมุมพักผ่อนเพื่อให้นักเรียนได้ใกล้ชิดหนังสือมากขึ้น

9. ระบบเทคโนโลยี หมายถึง องค์ประกอบ หรือการรวมวิทยาการที่เกี่ยวกับศิลปะในการนำเอาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินงานห้องสมุด เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนสูงสุด เช่น คอมพิวเตอร์ และวัสดุสารนิเทศอื่นๆ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าถึงข้อมูลอย่างสะดวก รวดเร็ว และเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

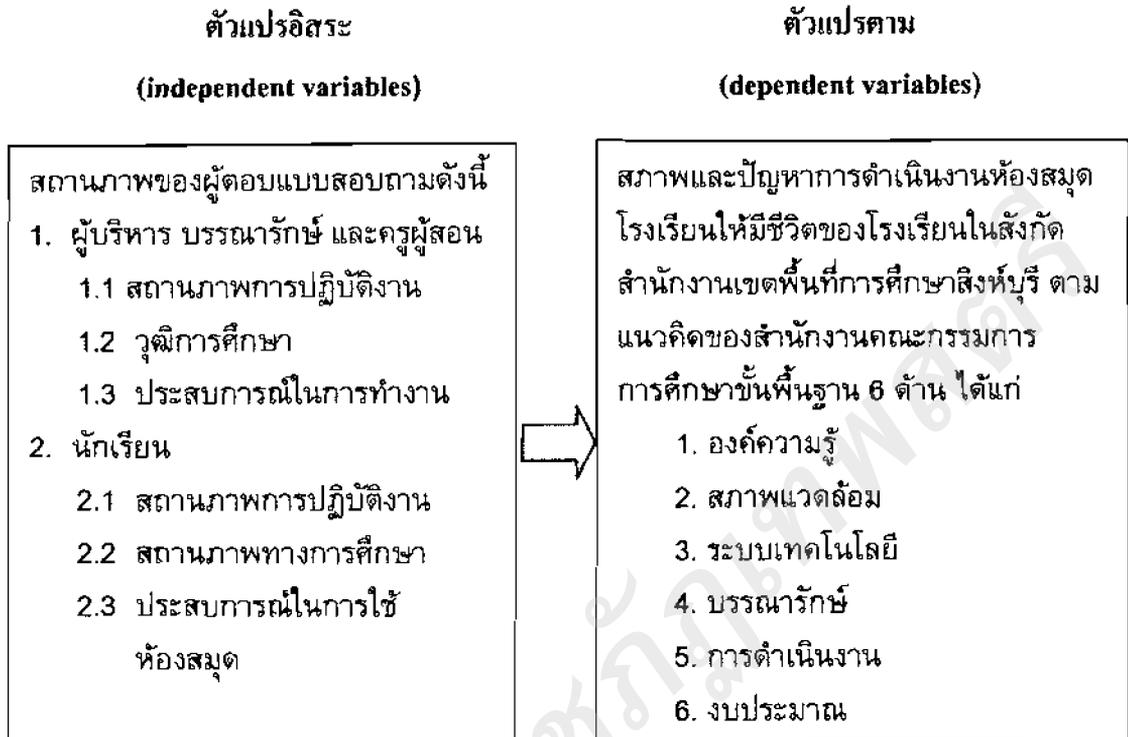
10. บรรณารักษ์ หมายถึง บุคคลที่ทำหน้าที่สำคัญที่สุดในการให้บริการของห้องสมุด มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลด้านการบริหาร รักษา จัดหา จัดระบบ ดำเนินงานด้านเทคนิค งานบริการงานกิจกรรม งานสอน และให้คำแนะนำเกี่ยวกับการใช้หนังสือห้องสมุด

11. การดำเนินงาน หมายถึง การบริหารจัดการ ห้องสมุดให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ตรงตามจุดประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ช่วยให้ผู้ใช้เข้าถึงสารสนเทศและสื่อต่างๆ ในห้องสมุดเพื่อพัฒนาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการจัดสถานที่ให้อ่านยืมประโยชน์ให้กับผู้ใช้บริการมากที่สุด เพื่อจัดห้องสมุดโรงเรียนให้มีชีวิตชีวน่าสนใจที่จะเข้าศึกษาค้นคว้าหาความรู้

12. งบประมาณ หมายถึง ประมาณการรายรับและรายจ่าย ที่ใช้ในการดำเนินการจัดห้องสมุดของโรงเรียนให้มีชีวิตที่ควรได้รับการจัดสรรสำหรับการจัดหาวัสดุสารนิเทศอย่างเพียงพอแก่การดำเนินงาน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ใช้แนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เกี่ยวกับการดำเนินงานห้องสมุดมีชีวิต 6 ด้าน ได้แก่ 1) องค์ความรู้ 2) สภาพแวดล้อม 3) ระบบเทคโนโลยี 4) บรรณารักษ์ 5) การดำเนินงาน และ 6) งบประมาณ ดังนี้

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมุติฐานในการวิจัย

1. สภาพและปัญหาในการดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียนให้มีชีวิต ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี แตกต่างกันเมื่อจำแนกตามสถานภาพการปฏิบัติงาน วุฒิการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน ของผู้บริหาร บรรณารักษ์ และครูผู้สอน
2. สภาพและปัญหาในการดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียนให้มีชีวิตของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี แตกต่างกันเมื่อจำแนกตามสถานภาพการปฏิบัติงาน สถานภาพการศึกษา และประสบการณ์ในการใช้ห้องสมุด ของนักเรียน